

ОСВІТА ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ: ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ В ЄВРОПІ

У статті розглядається питання неперервної освіти дорослого населення в Україні, пропонується альтернатива – європейський досвід народної освіти дорослого населення.

Ключові слова: освіта дорослих, народна (популярна) освіта, освіта дорослих протягом життя.

Постановка проблеми в загальному викладі.

В умовах постійного розвитку соціуму і розповсюдження ІТ-технологій у ньому зростає актуальність освіти дорослих. Нині зростають вимоги до освітнього рівня дорослого населення України.

У системі освіти дорослих в Україні можна виділити всі рівні вищої освіти (неповна вища освіта, базова вища освіта, повна вища освіта), післядипломної освіти (перепідготовка, спеціалізація, професійний розвиток, інтернатура), різні форми навчання поза закладами вищої освіти (вечірні курси, лекції, спеціальні курси) та інше. Зазвичай така система освіти представлена системою післядипломної освіти в Україні. Сьогодні налічується понад 500 державних та недержавних університетів, які пов'язані з організацією післядипломної освіти. Загалом більш ніж 300 000 спеціалістів залучені до освітніх програм щороку [1].

Освіта України все ще йде шляхом трансформації від радянської системи до європейської, враховуючи вимоги Болонської декларації.

Крім ВНЗ освітою дорослих у нашій державі займається така інституція, як Державна служба працевлаштування. Головною метою цієї служби є консультування дорослого населення щодо пошуку роботи, покращення професійних навичок, зміни професії, а також забезпечення системи освіти для цих клієнтів.

Український дослідник А. Скрипник виділяє такі головні недоліки системи підготовки фахівців в Україні [3]:

- 1) низька відповідальність спеціалістів за вибір професії;
- 2) нездатність системи підготовки кадрів швидко адаптуватися до змін;
- 3) низька мотивація до підвищення кваліфікаційного рівня на державних підприємствах;
- 4) недостатність коштів для ефективної підготовки та перепідготовки кадрів;
- 5) слабкий зв'язок змісту освітніх програм з підготовки кадрів з наукою та виробництвом.

Згідно з вищезазначеним, наше суспільство потребує нових підходів до освіти дорослих.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Починаючи з другої половини ХХ ст. проблема освіти дорослих у Європі є дуже актуальною. Це питання активно вивчається німецькими, шведськими, британськими та польськими дослідниками: це Й. Ольбріх, С. Ларссон, Б. Густавссон, Дж. Норбекк, Г. Нордвалл, Дж. Куліч, П. Джарвіс, Т. Малішевський [4–11]. В останні роки ці питання розглядаються українськими науковцями: Л. Сігаєвою, О. Огієнко, С. Сисоєвою, Л. Ковальчук, Н. Абашкіною, Н. Нічкало, В. Кудіною, М. Головатим.

Мета цього дослідження – проаналізувати позитивний досвід вирішення проблеми освіти дорослого населення в країнах Європи.

Виклад основного матеріалу. Згідно з сучасними умовами реформування освіти в Україні виникає значний інтерес до європейського досвіду освіти дорослих. Так, у Польщі держава не організовує освіту дорослих, але такі послуги пропонують громадські організації за рахунок учасників освітнього процесу, промислових організацій та державних інституцій.

У Німеччині для освіти дорослих існує спеціальний термін *народна освіта (освіта протягом життя)*. Система освіти протягом життя в цій країні має складну ієрархічну структуру, що розгалужується на дві великі гілки: 1) загальна освіта протягом життя (культурна, економічна, медична, інформаційна тощо) після середньої школи; 2) професійна освіта протягом життя.

Німеччина має позитивний досвід вирішення проблеми освіти дорослих завдяки сучасним народним (вечірнім) школам. Вони перебувають під громадським контролем, тому є незалежними від інтересів компаній, релігійних конфесій та партій. Достатнє фінансування забезпечується за рахунок бюджетів федеральних земель та за кошти місцевих громад.

Німецькі вищі народні школи працюють для забезпечення освіти дорослих протягом життя у відповідних регіонах. Такі заклади мають широку організаційну структуру, яка включає три незалежні інститути, що працюють на національному рівні: Німецький інститут освіти дорослих (м. Франкфурт-на-Майні), Інститут Адольфа Грімме (м. Марль) та Інститут міжнародних відносин (м. Бонн).

Згідно з даними Німецького інституту освіти дорослих, освітні послуги народних шкіл доступні всім дорослим та підліткам з 14 років. Більшість слухачів становлять жінки. Вищі народні школи відвідують 6 мільйонів осіб з 50 мільйонів населення Німеччини. Плата за навчання є помірною і тому доступною. Безробітні, слухачі таких шкіл, або ті особи, які перебувають на соціальному забезпеченні, мають право на субсидії чи зовсім звільнюються від сплати за навчання.

Усі вищі народні школи пропонують широкий вибір курсів, тривалість яких становить навчальний рік, півроку або триместр. Більшість лекцій проходять у вечірні години раз на тиждень або у вихідні дні. Інший тип організації навчання – денні курси.

Вищі народні школи пропонують такі головні напрями підготовки:

1. Суспільство, історія та політика (9933 курси на рік);
2. Освіта, психологія та філософія (21 092 курси на рік);
3. Образотворче мистецтво (10 136 курсів на рік);
4. Географія (3018 курсів на рік);
5. Математика, природничі науки та технологія (40 159 курсів на рік);
6. Менеджмент / Комерційні та бізнес-навички (31 582 курси на рік);
7. Іноземні мови (145 520 курсів на рік);
8. Креативні навички (86 974 курси на рік);
9. Побутовий менеджмент та домашні навички (27 390 курсів на рік);
10. Санітарне просвітництво (11 2706 курсів на рік);
11. Підготовка до отримання сертифіката про закінчення середньої школи (4515 курсів на рік);
12. Загальні та інші курси (7479 курсів на рік).

Здебільшого вищу народну школу відвідують для здобуття нових сучасних знань, обміну думками та власного розвитку у всіх вищеназваних напрямках, при цьому існує можливість отримання визнаного державою сертифіката. Наприклад, дорослі учасники можуть здобути загальну середню освіту та отримати зареєстрований серти-

фікат, який дозволить їм вступити до будь-якого державного вищого навчального закладу.

Крім Німеччини традиція народних університетів розвивалася і в інших країнах Європи. Базис для появи закладів цього типу було закладено в результаті впливу ідей, які виникли у Великій Британії.

Англійські університети завжди сприймалися суспільством як джерело освіти та науки. З другої половини XIX ст. ВНЗ Англії намагалися зменшити культурну, освітню відстань між різними соціальними групами завдяки організації відкритих навчальних курсів, які проходили у формі так званих «популярних лекцій». У 1873 р. у Кембриджському університеті почав працювати Відкритий університет, де викладачі та науковці читали серії лекцій поза університетом. Ця ініціатива була настільки популярна, що в 1876 р. 17 000 осіб узяли участь у цих курсах [10].

Рух народних університетів набув масового поширення в країнах Європи. У 1886–1887 рр. старший викладач Віденського університету Л. Хартман [10] створив Товариство народної освіти, яке організовувало популярні наукові курси для дорослих. У 1893 р. Сенат Віденського університету створив комісію з народних лекцій у цьому навчальному закладі, трохи пізніше за підтримки громадських освітніх ініціатив розробили план створення народного університету у Відні. Особливістю віденського досвіду були лекції, сфокусовані на актуальних інтересах студентів. Саме там існувало правило, згідно з яким викладачі мали завершувати кожну лекцію обговоренням, дискусією [10].

Наприкінці XIX ст. викладачі і студенти університетів багатьох країн Європи активно брали участь в освітніх рухах та організаціях. Було впроваджено популярні освітні курси в університетах та поза ними [12]. Наприклад, у м. Страсбурзі були вечірні школи для всіх мешканців, у м. Мюнхені – академічні курси для працівників.

На початку XX ст. дві європейські традиції (народні курси в університетах та скандинавські вищі народні школи) дали початок розвитку нової форми – *вечірніх вищих народних шкіл* [13], які мали ознаки народного університетського руху, але запозичили назву зі скандинавської практики. Будучи зорієнтованими передовсім на міське населення, вони пропонували навчальні гуртки, коротко- та довготривалі курси, в основному ввечері та на вихідних. Важливо підкреслити різницю між вечірньою вищою народною школою та *резидентною вищою народною школою* [14]. Перша дотримувалася принципу «справжньої нейтральності» та фокусувалася на широкому спектрі

(контингенті) учасників, друга – спеціалізувалася на конкретних соціальних групах (фермери, промислові робітники та ін.). У першій чверті ХХ ст. резидентна форма освіти дорослих набула поширення в німецькомовних країнах, де з плином часу вечірні вищі народні школи стали різновидом державних центрів освіти дорослих.

Найчастіше використовувалася така навчальна форма популярної освіти, як *навчальний гурток* [10], який уперше був упроваджений Оскаром Олссоном у 1902 р. Навчальний гурток – це неформальна група, що проводила зустрічі для вивчення предмету або проблеми, яку попередньо було визначено. Згідно зі шведським науковцем Б. Густавссоном, головна концепція таких навчальних гуртків полягає у самостійно визначеній учасниками меті, стратегії та змісті навчання. Провідним методом навчання в таких гуртках був спланований, спеціально організований діалог. Ці два підходи (головна концепція та провідний метод) трансформують теоретичні знання в практичні навички. Деякі дидакти

називають такий тип навчання «*освіта через людей*» (навчання, яке спирається на практичний досвід інших) на відміну від «*освіти для людей*» (навчання, яке спирається виключно на теорію) [6]. Нині у Швеції навчальні гуртки організуються вищими народними школами і навчальними асоціаціями (обидві інституції отримують державні гранти для здійснення цієї діяльності).

Висновки. Для української системи освіти дорослих характерною є тільки професійна підготовка та перепідготовка кадрів. Європейська система освіти дорослих (освіта протягом життя) створює широкі можливості для народної (популярної) освіти у формі навчальних курсів та гуртків.

Сучасна німецька система освіти дорослих у вищих народних школах показує реальні можливості для організації такої освіти. Позитивний досвід Німеччини та інших європейських країн у цьому питанні може слугувати зразком для організації освіти дорослого населення в університетах третього віку в Україні.

Список літератури

1. Головатий М. Висока освіта впродовж життя [Електронний ресурс] / Микола Головатий. – Режим доступу: <http://www.personal-plus.net/188/1154.html>. – Назва з екрана.
2. Скрипник А. Л. Механізм кадрового забезпечення економіки за умов формування ринкових відносин : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.02.03 / А. Л. Скрипник / Н.-д. екон. ін-т М-ва економіки та з питань європ. інтегр. України. – К., 2004. – 19 с.
3. Olbrich J. Geschichte der Erwachsenenbildung in Deutschland / J. Olbrich. – Opladen : Leske, Budrich, 2001. – 447 p.
4. Larsson S. Folk High Schools and Study Circles as Educational Avant-gardes in Sweden / S. Larsson. – Linköping University Press, 2006.
5. Gustavsson B. Popular Education (folkbildning) from an International Perspective [Electronic resource] / Berndt Gustavsson. – Mode of access: http://www.palmecenter.se/.../Folkbildning/popular%20education%20from%20an%20int.%20perspective_red.doc. – Title from the screen.
6. Norbeck J. Folk Development Education in Sweden / J. Norbeck. – Option Vol. 14, no. 1, Spring 1990. – P. 23–26.
7. Nordvall H. On the Interaction between the State-funded Swedish Popular Education and the Movement for Global Justice / H. Nordvall // Paper to the 4th International Conference for Civic Education, 2008.
8. Kulich J. Grundtvig's Educational Ideas in Central and Eastern Europe and the Baltic States in the Twentieth Century / J. Kulich. – Copenhagen, 2002. – 209 p.
9. Jarvis P. International Dictionary of Adult and Continuing Education / P. Jarvis. – Mackays of Chatham PLC, Chatham, Kent – Great Britain, 1990. – 457 p.
10. Maliszewski T. On the History of Folk High Schools in Sweden. Folk High School – School for Life / T. Maliszewski // M. Byczkowski, T. Maliszewski, E. Przybylska. Kashubian Folk High School, Wiezyca, 2003. – P. 108–120.
11. Yemelyanenko S. Grundtvig's Conception: Initial Conditions of Development of Folk High School of Germany / S. Yemelyanenko // Pedagogical Process #2 : Theory and Practice, 2010. – P. 75–79.
12. Keilhacker M. Das Universität-Ausdehnungs-Problem in Deutschland und Deutsch-Oesterreich / M. Keilhacker. – Stuttgart, 1929. – 37 S.
13. Yemelyanenko S. Development of Evening Folk High Schools in Germany in the Period of Weimar Republic / S. Yemelyanenko // Pedagogical Process #3 : Theory and Practice, 2010. – P. 65–73.
14. Yemelyanenko S. Activities of Residential Folk High Schools in Germany in the Period of Weimar Republic / S. Yemelyanenko // Pedagogical Process #3 : Theory and Practice, 2010. – P. 86–94.

I. Zharuk, M. Golubeva, A. Makarenko, S. Yemelyanenko

ADULT EDUCATION: EUROPEAN WAY OF PROBLEM SOLUTION

This article examines the continuing education of the adult population in Ukraine, offers an alternative – the European experience of adults public education.

Keywords: adult (liberal) education, popular (folk) education, continuing education.

Матеріал надійшов 24.05.2014